

ภาคผนวก 3'

การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนา

กองทุนพัฒนาท้องถิ่น ไทย-แคนาดา

1. ความเป็นมา

กองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย-แคนาดา (LDAP) เป็นโครงการร่วมระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลแคนาดา ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท และเพื่อเริ่มพิจารณาให้ทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาในปีนี้เป็นปีแรก โดยมีคณะกรรมการคัดเลือกโครงการ (Project Review Committee) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ท่า การคัดเลือกโครงการผ่านไปแล้วทั้งสิ้น 42 โครงการ ในการคัดเลือกโครงการดังกล่าวมีมาดี กันหนดแนวทางการคัดเลือกโครงการขั้นต้นไว้เป็นหลักกว้าง ๆ และมีรายโครงการที่เป็นโครงการระยะยาวย (3-5 ปี) ซึ่งในการอนุมัติโครงการต่าง ๆ นั้น คณะกรรมการเรองยังต้อง การรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาคัดเลือกให้เหมาะสมสมบูรณ์ รวมทั้งเพื่อประกอบ การพิจารณาโครงการระยะยาวที่ผูกพันต่อเนื่องอยู่ จึงได้กำหนดเงื่อนไขในการสนับสนุนให้ทุนไว้ว่าจะมีการติดตามและประเมินผลโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก LDAP ด้วย เทคโนโลยี จึงได้พยายามที่จะคิดค้นระบบ และวิธีการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสมกว่า (Innovate) โดยคาดหวังที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ทุกฝ่ายทั้งผู้ปฏิบัติผู้ประเมินผล ตลอดทั้งลังความกว้าง ออกไป

โดยตระหนักรถึงระบบและวิธีการที่จะสร้างความล้มเหลวในรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่ระบบ "เจ้าบุญญานาย" แต่ระบบและวิธีการที่จะติดตามและประเมินผลนี้ ควรจะเป็นการสร้างความล้มเหลว ในเชิงพัฒนาการมากกว่าเชิงบังคับบัญชา และในขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงประโยชน์ในการร่วมมือ กันหลากหลายเชิงมีระบบ หรือเป็นเครือข่าย ไม่ใช่การหานานอย่างกระฉับกระเฉง หรือต่างคนต่าง แก้ปัญหาภัยนาไปเอง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโครงการของ LDAP ค้นึงถึงคือการกระจาย (Decentralization) บทบาท ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมต่อ โครงการต่าง ๆ นำไปสู่ความมุ่งมั่นภาค เพื่อจะเอื้อให้ภาคต่าง ๆ สร้างความเข้มแข็งมากขึ้นต่อไปซึ่ง ย่อมจะเหมาะสมกว่าการที่จะรวมศูนย์ทุกอย่างไว้ที่คณะกรรมการในกรุงเทพฯ เพียงแห่งเดียว จึง มีข้อสังเกตว่ามีความหมายลักษณะในส่วนภูมิภาคจะมีส่วนร่วมในการประมูล เพราะกระบวนการ ประมูลจะก่อให้เกิดการเรียนรู้งานพัฒนา อันจะส่งผลกระทบลั่นทั่วภูมิภาคอย่างรวดเร็ว เดียวทันด้วย

กล่าวคือในการพิจารณาคัดเลือกรายการต่าง ๆ ที่ผ่านมา คณะกรรมการของ LDAP ได้ยึดหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งคือการวางแผนและการปฏิบัติงานแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up) ไม่ใช่บนลงล่าง (top-down) ดังนั้นการประเมินจึงเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน เพราะไม่อาจหาตัวบ่งชี้ (Indicator) ได้ชัดเจนหรือแน่นอนตายตัว อันเป็นปัจจุบันสาเหตุในการพิจารณาทั้งการคัดเลือกรายการที่จะให้การสนับสนุน และการคิดค้นระบบและวิธีการติดตามและประเมินผล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ปกติในระยะช่วงผ่านของกระบวนการพัฒนา ดังนั้น "จุดเน้นหนักจึงควรจะ เป็นการเบิดโอกาสให้ชาวบ้านเป็นผู้ชี้ขาดในกระบวนการพัฒนา" และ เมื่อมีต้องการทำงานท่าทางพัฒนาเปลี่ยนไป เช่น การติดตามและประเมินผลจึงไม่ใช่การวัดว่าผิดหรือถูกเป็นสาเหตุ แต่ควรจะ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. วัตถุประสงค์และความคาดหวัง

2.1. วัตถุประสงค์ในการติดตามและประเมินผล

วัตถุประสงค์หลักในการจัดทำมีการติดตามและประเมินผล คือการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อยกระดับการพัฒนาเป็นบทเรียนของการพัฒนาในกระบวนการระหว่างโครงการ ตลอดจนเพื่อเผยแพร่บทเรียนไปสู่กลุ่มต่าง ๆ

2.2. ความคาดหวังต่อการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลควรเป็นการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้กันอย่างรอบค้าน ทั้งจากคนภายใน (ผู้ประเมิน ผู้ให้ทุน) และคนภายนอกคือคนทำงาน รวมทั้งชาวบ้านเอง ซึ่งน่าจะ เป็นปัจจัยสาเหตุที่สุดของกระบวนการต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนา ดังนั้นสิ่งสาหัสคือ ควรจะเริ่มต้นพิจารณาภัยที่ความคาดหวังของแต่ละฝ่ายดังกล่าวโดยที่ความลับของชาวบ้าน และคนทำงาน เป็นแหล่ง ด้วยมีหลักการดังนี้ คือ

1). การติดตามและประเมินผลจะต้องไม่กระทบในฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ (หมายถึงผู้ให้ทุนสนับสนุนการกับผู้รับทุนในดำเนินการ)

2). การติดตามและประเมินผลจะต้องไม่เป็นเรื่องเฉพาะระหว่างผู้ให้ทุนสนับสนุนและการกับโครงการที่ได้รับทุนเท่านั้น ดังนั้นการติดตามและประเมินผลจึงมิใช่เรื่องการเข้าไปจับผิดจับถูก หรือความคุมครองการแต่เป็นการเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3). การติดตามและประเมินผล ควรจะมีส่วนช่วยเสริมความรู้ที่สอดคล้องกัน กับโครงการนั้น ๆ ในระยะเริ่มต้นการทำงาน และสามารถช่วยสรุปผลของโครงการ เมื่อโครงการนี้ยุติลง

4). การติดตามและประเมินผล ควรจะเป็นกลไกในการเชื่อมประสานหัวเกิด ความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการพิจารณาโครงการ กับโครงการแต่ละโครงการ ซึ่งมี จุดมุ่งหมายอยู่ที่ผลลัพธ์ของงานโดยเน้นที่

4.1. องค์กรปฏิบัติงานจะมีความเข้มแข็งขึ้น

4.2. ท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติงานนั้น

5). การติดตามและประเมินผล ไม่ควรจะเน้นเฉพาะการแก้ไขปัญหาเฉพาะ จุดหรือเฉพาะท้องถิ่นแต่ควรมีมิติของกระบวนการทางนานาประภัย รวมทั้งมีระบบบรรลุนิติบัญญัติที่ ให้ภาพทั้งหมดของกระบวนการพัฒนาด้วย โดยเชื่อว่า ประสบการณ์ในที่แห่งนั้น ๆ จะสามารถขยายไปสู่ส่วนอื่น ๆ ได้

6). ผู้ติดตามและประเมินผล ควรจะสามารถช่วยนักพัฒนาหรือคนทำงานบ้านที่ ก่อประสบการณ์ในการทำงานได้โดยละเอียดโดยใช้เวลาในการแก้ไขปัญหาในการทำงานของคนทำงานเอง

3. แนวทางในการดำเนินงาน

1). การติดตามผลและประเมินผล ควรจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง และสามารถ ให้ภาพรวมทั้งหมดของกระบวนการพัฒนาได้ จึงควรจะต้องมีเครือข่ายเป็นกลุ่ม หรือสกากัน ใน ภูมิภาค

2). การติดตามและประเมินผลจะต้องสามารถเชื่อมโยงกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง ในสังคมโดยทั่วไปได้

3). การติดตามและประเมินผล ต้องพิจารณาจาก "ชาวบ้าน" เป็นฐานสำคัญในการ ติดตามและประเมินรายมูลขององค์กรหรือโครงการ และผู้ประเมิน อันเป็นคนนอกเป็นผู้ร่วมในการ ประเมินและการประเมินต้อง เป็นกระบวนการเดียวกับการพัฒนา กล่าวคือ เป็นกระบวนการใน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างโครงการ คณะกรรมการพิจารณาโครงการและชาวบ้าน

4). ชาวบ้านและนักพัฒนามีความพยายาม และได้ทำการประเมินด้วยตนเองอยู่ตลอด เวลาแต่อาจติดขัดอยู่บ้าง ประการนี้ ซึ่งต้องยอมรับว่าทั้งชาวบ้านและนักพัฒนามีศักยภาพที่สามารถ กระทำได้ ดังนั้นบทบาทของ การติดตาม ประเมิน จึงควรจะ เสริมชาวบ้านและนักพัฒนาให้ สามารถทำภาระประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5). ควรจะมีการตรวจสอบกระบวนการติดตามและประเมินผลไปบ้านเวลาเดียวกันในระหว่างที่ทำการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความหมายสมและ เป็นกระบวนการของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

6). ระบบการติดตามและประเมินผลนี้ ควรจะเป็นกลไกที่จะ เสริมกระบวนการพัฒนาของลังคนไทยโดยรวม ด้วยการเริ่ม (entry point) จากการคิดค้นและเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก LDAP

7). ระบบการติดตามและการประเมินผลนี้ ควรจะสามารถสร้างและขยายเครือข่ายในระดับและวงการต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่แล้วและที่กำลังก่อรูปขึ้น กล่าวคือในกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน นักพัฒนา นักวิชาการ ต่างมีเครือข่ายในระดับต่าง ๆ กันอยู่บ้างแล้ว อีกทั้งยังได้เริ่มมีเครือข่ายสัมพันธ์กันต่างกลุ่มบ้างแล้ว เช่นกัน จึงน่าจะใช้ระบบการติดตามและประเมินผลนี้ให้มีส่วนเอื้อต่อการกระชับเครือข่ายตั้งกล่าว ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเครือข่ายในลักษณะของฟันที่เรือภูมิภาค เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโครงการที่มีผู้ขอร่วมศูนย์ (Centralization) ไว้ที่ส่วนกลาง แต่เพียงแห่งเดียว

8). ผู้บริหารมีจะต้องไม่เอาความเชื่อของตนเองเข้าไปและ เมินเมื่อ แต่ควรที่ต้องการ "เอาใจเขามาใส่ใจเรา" และต้องพยายามเข้าใจเงื่อนไข และข้อจำกัดที่โครงการมีอยู่

9). การประเมินผลควรวัดจากวัตถุประสงค์ที่ทางโครงการได้วางเอาไว้แต่เพียงอย่างเดียว ควรศึกษาทั้งกระบวนการ ดูจากเนื้องานและผลที่ได้รับ ทั้งนี้ เพราะบุคคลส่วนใหญ่ใน การพัฒนา คือการดึง เป้าหมายที่ล�性งาม แต่ผลที่เกิดขึ้นอาจจะ เป็นผลที่ต่างออกไป หรือไม่ก็เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ แต่ก็เป็นประโยชน์และมีคุณค่า

4. บุคคล กลุ่ม หรือสถาบันที่จะ เป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมิน

1). บุคคล กลุ่ม หรือ สถาบัน ที่จะ เป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมินผล ควรเป็นผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ความสามารถ และความเข้าใจในกระบวนการพัฒนา และเข้าใจแนวคิด ตลอดจนหลักการติดตามและประเมินผล ดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งควรจะ เป็นผู้ที่มี "ลักษณะ" (Mentality) ที่เข้าใจถึงศักยภาพของประชาชน โดยยอมรับให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2). การคัดเลือกบุคคล กลุ่ม หรือ สสถาบันที่จะ เป็นผู้ดำเนินการติดตามประเมินผล เน้นบทบาทของโครงการ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพ ความสามารถ ความเข้าใจในงาน พัฒนาของโครงการและ เป็นผู้ที่สามารถเสริมการทำงาน และความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงาน และกระบวนการพัฒนาของโครงการ ตลอดจนบื้อข้อมูล และบทเรียนย้อนกลับให้แก่ทั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และทางคณะกรรมการ กองทุน LDAP ตามสาระสำคัญที่ได้ตกลงกันไว้กับทาง โครงการและกองทุน LDAP

3). การคัดเลือก บุคคล กลุ่ม หรือสถาบัน จากผู้รับผิดชอบโครงการ ควรพิจารณา บุคคลในห้องถีน คนมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างกลไกภายในโครงการ และกลไกท้องถีน (Local Mechanism) เพื่อช่วยในการติดตามและประเมินโครงการพัฒนาที่ผ่านมา จะเห็น บทบาทที่แตกต่างกันออกไป 3 ประการ ด้วยกันคือ

1. การประเมินผล (Evaluation)
2. การติดตามผล (Monitoring)
3. การให้คำแนะนำปรึกษา (Consultancy)

การประเมินผลจึงต้องการความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากคนภายนอก แต่ต้อง เป็นผู้ที่ มีประสบการณ์เรื่องที่จะประเมินอยู่ด้วย เป็นอย่างดี การติดตามผลโดยทั่วไป มักจะ เป็นการจัด ค่าเนินการโดยบุคลากรภายในโครงการเอง ล่วนการให้คำแนะนำปรึกษา จะต้องอาศัยการเข้า ทำงานร่วมกัน และรับรู้งานร่วมกัน บทบาทของคณะกรรมการติดตามและประเมินผลควรจะ เป็นบทบาทของ ทั้ง 3 ด้านร่วมกัน ปัญหาที่อาจจะ เกิดขึ้นในทางปฏิบัติคือ การเลือกบุคคลที่สามารถทำหน้าที่ทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวเบื้องต้น และการวางแผนด้วยผู้ติดตามและประเมินผล เพราะต้องลื้อข้อมูลให้ทั้งฝ่าย ผู้ให้ทุนและผู้รับทุน

5. เนื้อหาในการติดตามประเมินผลโครงการ LDAP

คณะกรรมการติดตามประเมินผล จะ เป็นผู้สูงท่อนภาพการทำงานของโครงการ ภายใต้ขอบเขต ของ เนื้อหาดังต่อไปนี้ คือ

- 1). ‘แผนการดำเนินงานคณะกรรมการติดตามประเมินผลโครงการ วิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้คือ
  - ศึกษาเอกสารโครงการที่มีอยู่ทั้งจากองค์กรบัญชาติงาน และจาก LDAP
  - ศึกษากิจกรรมในพื้นที่ของโครงการ
  - ศึกษารูปแบบการจัดการในการดำเนินงาน เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการ จัดการของโครงการ รวมทั้งระบบการบริหารและระบบการเงินของ โครงการ

- ศึกษาเบรี่ยงเพียบการใช้จ่ายที่เป็นจริงของโครงการกับแบบประมาณที่ LDAP ได้อัญเชิญ
- ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่โครงการ และบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อร่างโครงการและการดำเนินงานโครงการ

๒). คณะกรรมการประเมินผลจะจัดทำรายงานต่อ LDAP และองค์กรผู้รับทุนเบนหันฐานข้อมูลดังกล่าวเพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ ข้อจำกัด ข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการวางแผนการปฏิบัติงาน วิธีการดำเนินการ การจัดการและการบริหารงาน ตลอดจนระบบการเงินโครงการ

๓). ในรายงานต้องระบุ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาที่ทำการศึกษาตลอดจนเสนอแนะแนวทางการประเมินผลโครงการพัฒนาที่เหมาะสม และแนวทางในการสนับสนุนโครงการของ LDAP ต่อโครงการที่ทำการติดตามประเมินผล

๖. ขั้นตอนในการดำเนินการ

๑). ผู้รับผิดชอบโครงการ คัดเลือกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลหรือสถาบันที่จะ เป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมินผล และเลือกให้คณะกรรมการ LDAP เป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบ

๒). ประชุมเตรียมการร่วมกัน ระหว่าง ผู้รับผิดชอบโครงการ คณะกรรมการประเมินผล และ LDAP เพื่อวางแผน เช็ค เนื้อหา วิธีการ และวางแผนการติดตามประเมินผลในภาคบูรณาการร่วมกัน

๓). คณะกรรมการประเมินผล (Proposal) "ในการดำเนินการติดตาม" ให้แก่ทาง LDAP (ครุยละเอียดเพิ่มเติม ในหน้า ๗ แนวทางการเสนอโครงการติดตามประเมินผล)

๔). LDAP จะจัดทำสัญญาโดยตรงกับคณะกรรมการประเมินผล (Proposal) จากคณะกรรมการประเมินผลเรียบร้อยแล้ว และ เมื่อคณะกรรมการประเมินผลเขียนสัญญากับทาง LDAP แล้ว LDAP จะ "อนเงิน" ให้เพื่อใช้ในการดำเนินการต่อไป (ครุยละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องการเบิก-จ่ายเงินหน้า ๘)

๕). การรายงาน

- รายงานการใช้จ่ายเงินทุก ๓ เดือน (ภาคผนวก ๖)
- รายงานความก้าวหน้าหลังจากดำเนินงานไปแล้ว ๖ เดือน
- รายงานการติดตามประเมินผล เมื่อสิ้นสุดภาระการดำเนินงาน (ภาคผนวก ๕)

๖). เมื่อสิ้นสุดภาระประเมินผล ทุกๆ โครงการจะจัดทำมีการประเมินร่วมกัน ๓ ฝ่าย ระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการ คณะกรรมการประเมินผล และคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ LDAP ภายใต้เงื่อนไขที่ได้มามาเสนอและวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันต่อไป

7. แนวทางในการเสนอโครงการติดตามประเมินผล

ในการจัดทำสัญญา เพื่อการติดตามประเมินผลโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก LDAP คณะกรรมการผู้รับผิดชอบการติดตามประเมินผล ต้องยื่นนำเสนอโครงการเพื่อประกอบในการพิจารณา ดังนี้คือ

- 1). ข้อมูลหัวหน้าคณะ และผู้ร่วมคณะ และสถาบัน หน่วยงานที่ลังกัด สถานที่ติดต่อ พร้อมประวัติย่อ ๆ ประสบการณ์ในการติดตามประเมินผล หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา
- 2). แนวคิดในการดำเนินการติดตามประเมินผล
- 3). วัสดุประสงค์
- 4). เนื้อหา และขอบเขตของการประเมินผล
- 5). วิธีการที่ใช้ในการประเมินผล
- 6). งบประมาณ
- 7). ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดโครงการ
- 8). ตารางการปฏิบัติงานของคณะ

ในการเตรียมการ จะจัดให้มีการวางแผนร่วมกัน 3 ฝ่าย ระหว่างผู้รับผิดชอบโครงการ ติดตามประเมินผล และเจ้าหน้าที่ห้องกรรมการโครงการ และ LDAP เพื่อหาแนวทางร่วมกัน โดยเฉพาะการกำหนดเนื้อหา ขอบเขตของการประเมินผล และวิธีการที่ใช้ในการประเมินผล (ข้อ 4 และ 5)

